

آخرین نطق قبل از دستور مهندس بازرگان

که از ایراد آن جلوگیری شد

نطق نائجام

نشریه حاضر متن کامل نطق قبل از دستور مهندس بازرگان است که قرار بود در روز پنجشنبه سوم خرداد ۶۳، مصادف با روز آزادی خرمشهر عزیز از یوغ ارتش متجاوز، به جای آقای مهندس صباغیان در مجلس شورای اسلامی ایراد گردد. متأسفانه با آنکه وقت آن از دو هفته قبل تعیین شده بود اجازه ندادند ایراد شود و سپس موافقت نمودند روز شنبه ۵ خرداد انجام پذیرد. در این روز نیز به بهانه فوق‌العاده بودن جلسه، آقای رئیس نطق‌های قبل از دستور را حذف کردند در حالیکه از یکشنبه ۳۰ اردیبهشت تا پنجشنبه ۳ خرداد که جلسات علنی مجلس دائر بوده و طبق سنت جاری جلسات دوشنبه و چهارشنبه فوق‌العاده محسوب می‌گردد همه روزه نطق‌های قبل از دستور نمایندگان موافق ایراد گردید. در جلسه ۵ خردادماه علی‌رغم اعتراض و تذکر آئین‌نامه‌ای آقای مهندس صباغیان باز هم آقای رئیس با ایراد نطق قبل از دستور فوق موافقت نمودند و در آخرین روز عمر مجلس استمرار نظام تبعیض میان نمایندگان موافق و مخالف را به اثبات رساندند.

نظر به اینکه این نطق پیام خداحافظی نهضت آزادی با مجلس شورای اسلامی و با موکلین و حاوی توصیه‌های به حق و به صبر به نمایندگان و به ملت ایران بوده است به جا دیدیم عین آنرا به استحضار هموطنان شریف برسانیم و توفیق همگی را در آنچه خواست خدا و خیر خلق است بخواهیم.

نهضت آزادی

تهران - خرداد ۱۳۶۳

بسم الله الرحمن الرحيم

والعصر ان الانسان لفي خسر الا الذين آمنوا و عملوا الصالحات و تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر^۱ در پایان چهار سال نمایندگی، در این عصر عمر مجلس که زمان حسرت و حساب خسارت است، و عادتاً کار انسان، تا آنجا که با ایمان و عمل صالح و با توصیه به حق و به صبر پاک نشود، زیان بردن و زیان رساندن است، می‌خواهم، از طرف خود و از طرف دوستان نهضت آزادی ایران، چند کلمه خداحافظی

۱ قسم به عصر و زمانه. به درستیکه انسان به یقین در زیان است. مگر کسانی که ایمان آورده عمل صالح انجام داده و همدیگر را سفارش به (پیروی از) حق و به صبر و پایداری کردند.

بکنم و وصیت‌هایی بنمایم. تودیع با مجلس و نمایندگان محترم و با موکلین عزیز و توصیه به مجلسیان آینده و به ملت ایران.

این خداحافظی البته استعفا از مسئولیت و رسالت یا تعطیل نهضت نیست. تا هر زمان که خدا خواسته باشد و در حد امکانات و قدرتمان، افتخار خدمت خواهیم داشت. در دنیا نه حرکت رو به کمال متوقف شدنی و مصون از انحراف و سقوط است و نه در عمر یک مسلمان یا امت، وظیفه امر به معروف و نهی از منکر نقطه نهائی دارد.

اجازه می‌خواهم از آخرین فرصت - که شاید دیگر دست ندهد - استفاده نمایم. امیدوارم نمایندگان محترم به خاطر آزادی و تقوی سعه صدر و حسن استماع نشان دهند.

راجع به انتخابات آنچه گفتنی داشتیم در شش بیانیه که تا به حال درآمده است گفته‌ایم. از آنجا که حقوق و آزادی‌های مصرح در قانون اساسی داده نشد و حق ملت به طور نسبی و نصفه ادا گردید مصلحت ندیدیم کاندیدا بدهیم و قسمت نشد که در مجلس دوم حاضر باشیم. ولی دلیل نمی‌شود که وجود و عمل مجلس را که باید خانه ملت و مبدأ مسئولیت و خدمت باشد نادیده بگیریم و چیزی به آنها نگوییم.

گذشت از گذشته

در مقام تودیع و قبل از هر چیز خدمت شما همکاران، چه ماندنی و چه رفتنی، عرض می‌کنم که خاطرات بد همراه نمی‌بریم. سرورانی حسن ظن و همفکری و لطف داشتند که سپاسگزارشان هستیم و از برادران و خواهرانی که دریغ از تهمت و تندی و تلخی در حق ما نکردند، کینه به دل نداریم. رفتارشان را ناشی از غرض و منفعت ندانسته علت عمده را اختلاف در بینش و روش می‌گیریم و احياناً اقتضای جوانی و جاهلی. به علاوه فکر می‌کنیم دفاع و دلسوزی به خاطر انقلاب و اسلام، به زعم خود، می‌کردند. در هر حال اگر آنها هنوز متوجه حقیقت نشده و ما را نبخشیده باشند ما همه را بخشیده‌ایم. با گرمی دستشان را می‌فشاریم و با رضا و دعا خداحافظی می‌کنیم.

تشکر و توضیح برای موکلین عزیز

از موکلین ارجمند نیز خداحافظی و سپاسگزاری می‌نمائیم که ما را سرشار از افتخار و اعتماد و ابراز محبت‌های فراوان خود نموده‌اند. به پیشگاهشان شرمنده‌ایم که در دوره نمایندگی به طور شایسته و بایسته ادای وظیفه نکرده و انتظاراتشان را برنیاورده‌ایم. موکلین و هموطنان کثیری اعتراض داشتند که چرا مهر سکوت بر لب نهاده‌ایم، مظالم و فجایع و فشارهای اقتصادی کمرشکن و عدم امنیت قضائی را فریاد نمی‌زنیم و از حقوق و افکار مردم دفاع نمی‌کنیم. دامنه تعرض و توقع برخی از مردم آنقدر بالا است که ما را مسئول اوضاع حاضر می‌دانند درحالی‌که خود اولین قربانیان آن شده‌ایم. البته جا داشت ما، علاوه بر خدمت در کمیسیون‌های مجلس، در لوایح و طرح‌ها و بحث‌های علنی وارد شده اظهار نظرهای لازم و ارائه حق و مصلحت می‌نمودیم. باید عرض کنم و همه خوب می‌دانند که چه بسا دخالت ما در قضایا می‌توانست لجاج و بدتری برانگیزد و تسلط بر جوسازی‌ها و شرایط حاکم کار ساده‌ای نبود. سعی کردیم در خارج صحنه مجلس در نشریات و مذاکرات و در نامه‌های سرگشاده و سربسته، علیرغم محدودیت‌های

فراوان در ارتباطان با اجتماع، دلالت‌های ضروری و امر به معروف و نهی از منکر بنمائیم. البته نتوانستیم مصائب و معضلات را چاره کنیم ولی به توفیق حق مسائلی را که کسی جرات نداشت به زبان آورد در جامعه مطرح ساختیم. به گفته میرزا ابوالحسن خان فروغی استاد مرحوممان، «گره‌گشایی زلف دوست آسان نیست، که هر چه گشودیم طرح مسئله بود.»

به شکر خدا جریان حوادث، حاصل تجربیات و تحول افکار، سعی و صبر ما را بی‌اجر و ثمر نگذارده شاهد توجه و تحرک‌ها و شنونده توصیه و تاکیدها، در زبان بعضی از صاحب‌دلان صاحب‌نظر، نسبت به پاره‌ای از آنچه می‌گفتیم و می‌خواستیم شدیم. مانند تدریج و تأمل، تجربه و تخصص، دانش و مدیریت، خودکفائی و سازندگی، واگذاری امور به مردم، تحیب و توحید، احتراز از طرد و انحصارگری و بالاخره حاکمیت ملی و تعلق انتخابات به مردم.

ایمان و عمل صالح

تا اینجا تودیع بود و تا حدودی تصفیه حساب گذشته. اما ایمان و عمل ما در قلمروی سیاسی - اجتماعی - مذهبی و توصیه‌های ما به حق و به صبر، که باید جبران گذشته خسارات باشد، و به ملت عزیز و به مجلسیان جدید می‌نمائیم:

۱) ما ایمان داشتیم و انشاءالله داریم. ایمان به انقلاب و به جمهوری اسلامی ایران. ایمان به اسلام و ایران، همراه با احساس دین و تعهد نسبت به هر دوی آنها. سعی داشتیم زبانمان صادق و ایمانمان خالص باشد. حضورمان در مجلس به دلیل مأموریتی بود که شما دادید و در برابر ناسازگاری‌ها شعر حافظ را آویزه گوش قرار داده به خود می‌گفتیم

اندر این دایره می‌باش چو دف حلقه به گوش
گر قفائی خوری از دایره خویش مرو

نه افراط‌ها و اشتباهات و انحصارها ما را مایوس از انقلاب و منصور از اسلام کرده است و نه نیرنگ و جفاها راهمان را به بیوفائی و براندازی کشانده است. بلکه ناروئیها و نسبتها عشق و امیدمان را به ملت و خدا استوارتر و اعتماد و عنایت مردم را به ما فزون‌تر ساخته است.

۲) خوب می‌دانید و سوره عصر تصریح دارد که ایمان به تنهایی هر قدر پاک و والا باشد باید با عمل شایسته و فعالیت پیگیر پسندیده آبیاری گردد. مملکت نیاز به عمل و کار، به جای فحش و شعار، دارد. کار صالحی که از روی تشخیص صحیح و تخصص بر وفق حکمت و رحمت صورت گیرد نه آزار و بدعت.

۳) حق، به نظر ما از دیدگاه سیاسی و اجتماعی اولاً انقلاب پیروزمند است، با اهداف سه گانه اصلی و مصوب آن، یعنی آزادی - استقلال - جمهوری اسلامی. ثانیاً خود نظام با کتاب آن یعنی قانون اساسی، که در رأس حضور و حاکمیت ملی در لوای آزادی قرار دارد.

توصیه‌های ما به ملت ایران

۴) ما توصیه‌کنندگان بازگشت به مبانی مصوب و اصلی انقلاب، با شعار نه شرقی نه غربی آن، و حراست جمهوری اسلامی از افراط و انحراف هستیم و مخصوصاً بازگشت به سرچشمه زلال قرآن و سنت رسول، به جای تحجر و تعصب در اسامی و مکاتب استنباطی و فرعی بشری.

۵) ما به هموطنان عزیز توصیه می‌کنیم که نه از اسلام، به دلیل ناهنجاری‌هایی که به ناحق به نام او صورت می‌گیرد، رو بگردانند و نه از انقلابی که تعلق به عموم داشته همه قشرها و طبقات مشارکت کرده‌اند، به دلیل پاره‌ای انحصارگری‌ها و اجحاف‌ها، سرخورده و دلسرد شوند. امام چندی قبل بطور تمثیل فرموده بودند اگر از من خلاف دیدید به اسلام بدبین نشوید. نه انقلاب و نظام ما، با حداقل ۷۰ سال تلاش و شهادت، به رهبری قاطعانه نهایی امام، مفت به دست آمده است که مفت از دست بدهید و نه پیروزمندی‌های چنین درخشان در تاریخ ملت‌ها هر روز قابل تکرار و تعویض می‌باشد که انصراف از حفظ و حراست آن بنمایید. مسئول نگهبانی از انقلاب اسلامی و نظام جمهوری خود شما قاطبه ملت هستید. میدان را برای مدعیان سرقفلی خالی نگذارید. با کنار کشیدن از صحنه و وظیفه که نتیجه‌اش نوع دیگری از استبداد و استیلا خارجی می‌شود مرتکب بزرگ‌ترین خیانت ملی و دینی و انتحار ایران خواهید شد.

۶) توصیه ما به ملت در زمینه صبر، صبر قرآنی به معنای پایداری فعال و سازنده سرافراز است، با قبول محرومیت‌ها و مشکلات، که نه ذلت و ظلم و سختی‌های ناشیه از آن را که از خارج یا داخل علیه استقلال مملکت یا علیه شخصیت و حاکمیت ما باشد بپذیرید و نه سکوت در برابر جریان‌های خلاف که به نام انقلاب و اسلام اجرا گردد، بنمایید.

۷) کلام گهربار علی را فراموش نکنید که فرمود: «درد تو از تو سرچشمه می‌گیرد و دوایت در وجود خودت نهفته است». باید در برابر طرز تفکر و تلقینی که سلب مسئولیت و تقصیر و تأثیر از خودمان نموده می‌خواهد دست و دسیسه بیگانگان را در همه امور و شئون مملکت حاضر و حاکم سراغ دهد و چاره کار را یا در ستیزه‌جویی و فحاشی ببیند یا انگ مزدوری روی خودی بگذارد، بایستید، چنین رویه چیزی جز یک‌نوع بیگانه‌پرستی و راه‌سازی برای دشمنان خارجی نیست.

توصیه‌های ما به نمایندگان محترم

توصیه ما به مجلسیان آینده با توجه به مسئولیت خطیر و وظیفه الهی و ملی سنگینی است که به گردنتان افتاده است.

اولاً ادای حق و دفاع از آبروی مجلس است که با استقلال رأی و استقامت در برابر دولت و صاحبان قدرت تأمین می‌شود.

ثانیاً علت وجودی و آبروی مجلس در این است که صدای ملت از اینجا بلند شود و حاکمیت او در امور کشور تحقق یابد.

ثالثاً اساسی‌ترین خدمت شما این خواهد بود که در کشور ما جامعه باز به جای جامعه بسته برقرار نماید تا صدای مظلوم و مستضعف و هر صاحب درد و نظر، به فرموده رسول اکرم بدون وحشت و لکت، به گوش‌ها برسد، فریضه امر به معروف و نهی از منکر امکان‌پذیر شود و با عرضه آزاد افکار و آراء حقایق آشکار گردیده رشد و خلاقیت، همکاری و برکت، به حد اعلای شکوفایی برسد.

رابعاً نگذارید مقدرات مملکت و سرنوشت ملت در مهم‌ترین مسئله کشور یعنی جنگ، خارج از آگاهی و اراده مجلس که نماینده ملت است اتخاذ شود. شما غیرمسئول پیش خلق و خدا نیستید.

اگر اجازه دهید چند کلمه دعا بکنم:

- ۱- خدایا در چنین روز میمونی که دو سال قبل به نصرت تو و با جهاد و شهادت رزمندگان مؤمن و پیر توان ما دشمن متجاوز مستکبر عراق با ذلت از خرمشهر خونین بیرون انداخته شد از تو مغفرت و رحمت بی پایان برای جهادگران می خواهیم و صلح پیروزمندانه شرافتمندانه با کرامت برای دولت و ملت، آنطور که مرضی درگاه تو باشد و نجات و رحمت برای ایران و جهان.
- ۲- خدایا با تو پیمان ایاک نعهد و ایاک نستعین را تجدید و درخواست هدایت می نماییم. هدایتی که نعمت آفرین و حفظکننده ما از گناه و گمراهی باشد.
- ۳- خدایا ما را موفق بدار همانطور که در کتاب کریمت فرموده‌ای تأسی به رسول بزرگوارت نموده با پندار و گفتار و کردارمان امت واسط و کشور الگو و شاهد برای دنیا باشیم تا هم خود به سلامت و امنیت و برکت زندگی کنیم و هم آئین تو را به جهان صادر نماییم.
- ۴- خدایا انقلاب اسلامی را از جهل و غرور ایمن بدار و از اینکه خود را داناتر و تواناتر از تو دانسته خواسته باشیم در شیطان زدایی عالم، در الزام ناس به اسلام و در حاکمیت عدل و قسط در جهان از خودت و از پیغمبر و امامان پیشی گرفته خریدار خسارت دنیا و ندامت عقبی بشویم.
- ۵- خدایا مسلمانان و ملت ایران را فتنه و بازیچه طاغیان و جانیان دنیای فساد و ظلم قرار نده و در راه روشن و سایه رحمت خود ما را استوار و رستگارمان بگردان.
- ۶- خدایا نهضت آزادی ایران را توفیق بده به دستورت که دعوت به خیر و امر به معروف است، آنطور که رضای تو و مؤثر در خلق باشد عمل کند.

ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین.^۱

۱۳۶۳/۳/۵

۱. خدایا از گناهان و خطاهای ما و از اسراف (و افراطکاری‌های) در امورمان در گذر و گام‌هایمان را استوار داشته بر پیروزی بر قوم کافر یاریمان بفرما.